

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Reacties

De klank van jouissance

Reactie op

Muziek en psychoanalyse, onderschatte thematiek. Nummer 2008-3, p. 178-190

JOS DE KROON

Dit jaar verscheen in dit tijdschrift (2008-3) een artikel van Etty Mulder waarin een reactie is opgenomen op mijn artikel *Jouissance a cinque voci* (2005-2). Terecht verwijt de auteur mij dat ik mij op glad ijs begeef met het leggen van een verband tussen de 'eigenaardige' muziek van Carlo Gesualdo en de moorden die hij heeft gepleegd. Ik weet het: dit is *not done* in cultuurhistorische kringen. Desalniettemin blijf ik achter dit standpunt staan, maar wil ter aanvulling naar voren brengen dat dit het *mineure* thema van mijn artikel is en dat mag geen aanleiding zijn het *majeure* thema onder te laten sneeuwen: de aard van de jouissance zoals die ervaren kan worden bij de beluistering van Gesualdo's muziek. Zijn *madrigali* worden opgevat als symptomen, zoals alle kunstwerken, naast de subjectieve uitingen die wij zo goed kennen uit de psychopathologie. Het symptoom bezit het vermogen iets te laten zien maar ook iets te verhullen. Wij zijn geneigd de schone kant van kunstwerken te waarderen en de schokkende kant te negeren. Moderne kunst heeft er een handje van het accent van deze ambivalentie te verleggen. Denk maar aan de naakten van Lucian Freud. Gesualdo leefde in een tijd dat schoonheid vooropstond. In zijn muziek komen echter veelvuldig momenten voor die deze schoonheid doorkruisen met eigenaardigheden die niet alleen de moderne luisteraar treffen maar zeker ook zijn tijdgenoten, getuige de

zeer lage frequentie van uitvoering van Gesualdo's muziek in zijn tijd. Wat ik in mijn artikel vooral heb willen laten zien is dat deze eigenaardigheden (syncopen, chromatismen en dalende kwinten) raken aan de *jouissance*, die door Lacan naar voren is gebracht als het pijnlijk genieten van het symptoom waar geen woord tussen komt. Het is het genieten van het symptoom zonder tussenkomst van de taal; een puur genieten dat huiveringwekkend is zowel in de muziek van Gesualdo als in symptomen als automutilatie of homicide. Carlo Gesualdo's madrigalen zijn eerder in staat dit eigenaardige genieten te laten ervaren dan literatuur of beeldende kunst.

De jouissance van een analyticus

Antwoord op de reactie van Jos de Kroon

ETTY MULDER

Het directe verband dat Jos de Kroon legt tussen de chromatiek in de madrigalen van Carlo Gesualdo di Venosa (1566–1613) en het onbewezen feit dat hij op 16 oktober 1590 drie moorden zou hebben gepleegd, is onjuist, zoals ik in mijn artikel aangaf. Van een directe relatie tussen een kunstwerk en psychopathologie bij de maker, zodanig dat deze kunstuiting gezien kan worden als symptoom, is in de overgang van de zestiende naar de zeventiende eeuw geen sprake. Het tonale idioom is nog in een experimentele fase. De muziek van Carlo di Venosa, en ook van Luca Marenzio en Claudio Monteverdi, klinkt ons daarvoor dikwijls schrijnend en disharmonisch

in de oren. Ook met veertiende-eeuwse of twaalfde-eeuwse muziek kan dat het geval zijn. Met symptomatologie, zoals bij Schumann, Mahler of Schönberg in de overgang van de negentiende naar de twintigste eeuw — de romantiek — heeft dit niets te maken.

De Kroon hecht aan zijn «majeure thema» dat in de muziek van Carlo Gesualdo een huiveringwekkend genieten — de lacaniaanse *jouissance* — aan de orde is. Hij legt verband tussen de dissonantie in de muziek, de moorden die de componist gepleegd zou hebben en *jouissance*.

Laat ik vooropstellen dat iedere muzik-liefhebber vrij is om in muziek te projecteren wat hem of haar invalt, ook moord, vooropgesteld dat dit niet tot algemene waarheid wordt verheven. De *containing* functie van muziek biedt hiertoe genoeg ruimte. Het is echter niet zo dat de tonale taal van bovengenoemde componisten uit de laat-Renaissance en de vroeg-Barok

heeft moeten wachten op de terminologie van Lacan om eindelijk adequaat benaderd te worden. Immers, vanuit receptie-esthetisch standpunt bezien, is *jouissance* «gewoon» één van de aanduidingen waarmee men belevingsambivalenties kan aanduiden. Ook de ethische component van het woord kennen we al uit het occitaanse *joy* en het Middelnederlandse *orewoet*.

Dan is er de fundamentele uitspraak van Rainer Maria Rilke: «Denn das Schöne ist nichts als des Schrecklichen Anfang.» Stel dat forensisch onderzoek alsnog uitwijst dat Gesualdo die moorden helemaal niet gepleegd heeft, zou dat in de persoonlijke luisterervaring van De Kroon eigenlijk iets uitmaken? Of muziek aangaande *jouissance* méér biedt dan literatuur of beeldende kunst is overigens zeer de vraag.

Wat De Kroons «majeure thema» ontkracht, is de veronderstelling dat de moorden *reëel* zijn: dat is in de totstandkoming van Gesualdo's muziek van geen enkele betekenis.

www.psychanalytischwoordenboek.nl

Hebt u zich al aangemeld?
Tot november 2009 kunt u gratis
gebruikmaken van dit
uitgebreide naslagwerk
op internet!

**NU
GRATIS!**

The screenshot shows a web browser window with the URL <http://www.psychanalytischwoordenboek.nl/woordenboek.asp?nav=zoek&zoekactie=>B&intext=é&ty>. The page title is "PSYCHOANALYTISCH WOORDENBOEK". The search results for "Boven-Ik" are displayed, showing the Dutch term "Über-Ich" and the English term "superego". The page also includes a navigation menu with links like Home, Over Boom, Contact, Bestel, Links, Downloads, and Help. A sidebar on the left contains a search box and a "Zoeken" button. The main content area includes a definition of "Boven-Ik" and a note about its introduction by Freud in his second topique.